

Ніконенко У.М.

ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНІ РЕСУРСИ УКРАЇНИ: СЬОГОДЕННЯ ТА МАЙБУТНІ ПЕРСПЕКТИВИ

Визначено умови формування та використання нафтогазових ресурсів України. Запропоновано шляхи поліпшення використання наявної природної бази та напрями подальшого розвідування ресурсів. Визначено основні завдання й напрями реалізації Енергетичної стратегії України. Проведено оцінку пропозиції ресурсів на ринку України за рахунок дослідження діяльності провідних підприємств. Проаналізовано особливості діяльності компанії «Нафтогаз Україна» та напрями реалізації міжнародних проектів з видобутку нафти і газу за кордоном.

Ключові слова: нафтогазовий комплекс, запаси ресурсів нафти і газу, напрями розвитку нафтовидобувної промисловості, підприємство ПЕК національна акціонерна компанія «Нафтогаз Україна», міжнародна співпраця та проекти з видобутку нафти і газу, газотранспортна система України, напрями розвитку газотранспортної системи, енергетична стратегія України.

Постановка проблеми. Паливно-енергетичний комплекс є локомотивом усіх структурних складових економіки держави. Злагоджена й ефективна робота ПЕК забезпечує розвиток усіх галузей народного господарства та формує виробничий потенціал України. У свою чергу інтенсифікація виробництва ставить перед паливно-енергетичним комплексом нові завдання щодо стратегії його ефективного розвитку, безпечного та надійного функціонування, модернізації галузі [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню стану та перспектив розвитку паливно-енергетичного комплексу як пріоритетної складової частини економічної політики держави присвячено багато досліджень і наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних науковців, на державному та світовому рівні розроблено низку законодавчих актів, дослідженням основних проблем розвитку ПЕК України займаються фахівці Національної академії наук України, Ради по вивченню продуктивних сил НАН України. Найбільш відомими спеціалістами у цій галузі є А.К. Шидловський, В.Г. Бурлака, Г.Г.Бурлака, Ж.К.Сіднева, Р.В.Шерстюк та ін.

Формулювання цілей статті. Враховуючи важливість енергетичного комплексу для забезпечення стабільного економічного та соціального розвитку держави актуальним та доцільним є проведення подальших досліджень цієї галузі економіки.

Метою даної публікації є визначення стану і основних проблем використання ресурсних складових паливно-енергетичного комплексу України, а також дослідження перспектив розвитку галузі за рахунок міжнародного співробітництва та впровадження сучасних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нафтогазовому комплексу відводиться важлива роль у економічному зростанні України, яка володіє значними запасами та потенційними ресурсами нафти і природного газу. На Державному балансі запасів корисних копалин України запаси та перспективні ресурси нафти, газоконденсату, вільного та розчиненого газу обліковуються в обсязі понад 2,3 млрд тонн умовного палива (умовна одиниця запасів та ресурсів вуглеводнів), в тому числі запаси промислових категорій – 1,4 млрд тонн умовного палива (табл. 1).

Таблиця 1. Ресурсна база вуглеводнів в Україні

	Од.вим.	Запаси	Ресурси
Природний газ	млрд куб. м	1094	4292
Нафта	млн тонн	137	705
Газоконденсат	млн тонн	69	336

Джерело <http://www.naftogaz.com/>

При існуючому щорічному видобутку нафти з газовим конденсатом вичерпати власні запаси Україна може приблизно через 60 років. На території України існують три нафтогазові регіони: Західний (Карпатський), Східний (Дніпровсько-Донецький) та Південний (Причорноморсько-Кримський) [3].

Протягом останніх десятиліть відбувається велике виснаження і деградація нафтогазових родовищ, значно погіршуються геологічні, технічні та економічні умови їх експлуатації. Як відомо, запаси нафти і природного газу є обмеженими і вони не відновлюються.

Сьогодні для нарощування видобутку необхідна прискорена розвідка і переведення до категорії розвіда-

них запасів значних потенційних ресурсів нафти та газу. Для родовищ з важковидобувними запасами потрібний персональний підхід до кожної свердловини з метою підтримки стабільного видобутку. Це призводить до різкого збільшення виробничих витрат. Світовий досвід показує, що ресурси певного виду палива в країні слід вважати освоєними, коли істотне нарощування обсягів видобутку вже є малоімовірним, а частка видобутого палива в потенційних ресурсах становить 25 %.

Пріоритетними напрями розвитку нафтовидобувної галузі є досягнення фінансової стабільності та стабілізації видобутку вуглеводнів. Доцільним є здійснення поліпшення використання наявної сировинної бази за рахунок:

- впровадження сучасних технологій та сучасних методів інтенсифікації видобутку нафти і підвищення нафтовіддачі пластів;

- збільшення обсягів експлуатаційного буріння;
- технічного переоснащення нафтовидобувних та нафтопереробних підприємств, реконструкцію газопереробних заводів;
- розвитку робіт з підвищення нафтогазоконденсатовіддачі родовищ;
- використання нових фінансових механізмів (лізинг, залучення іноземних інвестицій), вихід на міжнародний ринок [5].

Існуючі складні гірничо-геологічні умови видобутку нафти в Україні не дають можливості нарощувати обсяги поточних запасів і ресурсів нафти. Зростання видобутку нафти можливе за рахунок збільшення обсягів геологорозвідувального і експлуатаційного буріння, відкриття і введення в розробку нових родовищ, удосконалення існуючих систем розробки наявних родовищ шляхом активного впровадження методів інтенсифікації та підвищення нафтовилучення, розширення буріння на шельфі Чорного та Азовського морів (але сьогодні в силу політичної нестабільності в країні це є неможливим).

Сьогодні одним із провідних підприємств паливно-енергетичного комплексу є Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України». Ця компанія відіграє важливу роль не тільки для розвитку ПЕК, але й для економіки країни загалом. Позитивними моментами є те, що НАК:

- розробляє стратегію розвитку нафтогазової галузі;
- забезпечує ефективне функціонування та подальший розвиток нафтової та газової промисловості;
- здійснює структурну перебудову галузі відповідно до ринкових умов господарювання;
- забезпечує потребу промислових і побутових споживачів у паливно-енергетичних ресурсах;

- забезпечує надійний транзит нафти і природного газу до країн Центральної і Західної Європи.

До складу НАК «Нафтогаз України» входять три дочірні компанії, п'ять дочірніх підприємств, два державних акціонерних товариства і два відкритих акціонерних товариства. Загальна кількість працюючих на підприємствах компанії співробітників складає 179 тисяч осіб, що становить близько 1% працездатного населення країни.

Понад 90% нафти й газу в Україні видобувають підприємства Компанії. За рахунок власного видобування Україна задовольняє потребу в природному газі на 34%, в нафті – на 10-15% (дані за 2011 рік). Держава імпортує природний газ з Російської Федерації; нафту та нафтопродукти з Російської Федерації, Казахстану, Білорусі, Азербайджану, Прибалтики та інших країн. Через українську газотранспортну систему транспортується понад 70% усіх експортних поставок російського газу в країни Європи, що становить близько 20% від загального обсягу споживання природного газу в Європі [8].

Перспективи нафтогазовидобутку в Україні могли б бути пов'язані з акваторіями Чорного та Азовського морів. Прогнозні ресурси вуглеводнів акваторій морів обліковуються в обсязі близько 1,9 млрд тонн умовного палива. За умов значної залежності від імпорту відновлення ресурсної бази є одним з пріоритетів діяльності Компанії. Однак за сьогоднішніх умов політичної та економічної нестабільності ускладнюється можливість розвитку галузі в цьому напрямі.

Пошукові та геологорозвідувальні роботи, видобуток нафти і газу в Компанії здійснюють ДК «Укргазвидобування», ПАТ «Укрнафта» та ПАТ Державне акціонерне товариство «Чорноморнафтогаз». Ці підприємства забезпечують 70% обсягів геологорозвідувального буріння (рис.1), весь обсяг експлуатаційного буріння, понад 90% видобутку нафти (рис.3), газоконденсату (рис.4) та природного газу в Україні (рис.5) [6].

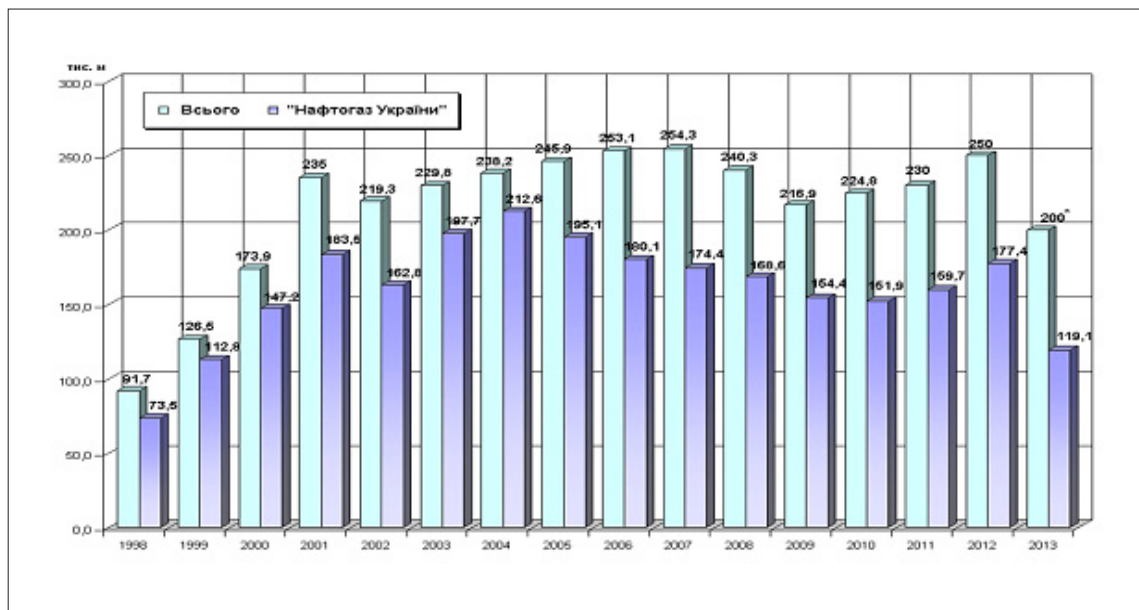

Рис.1. Обсяги геологорозвідувального буріння в Україні

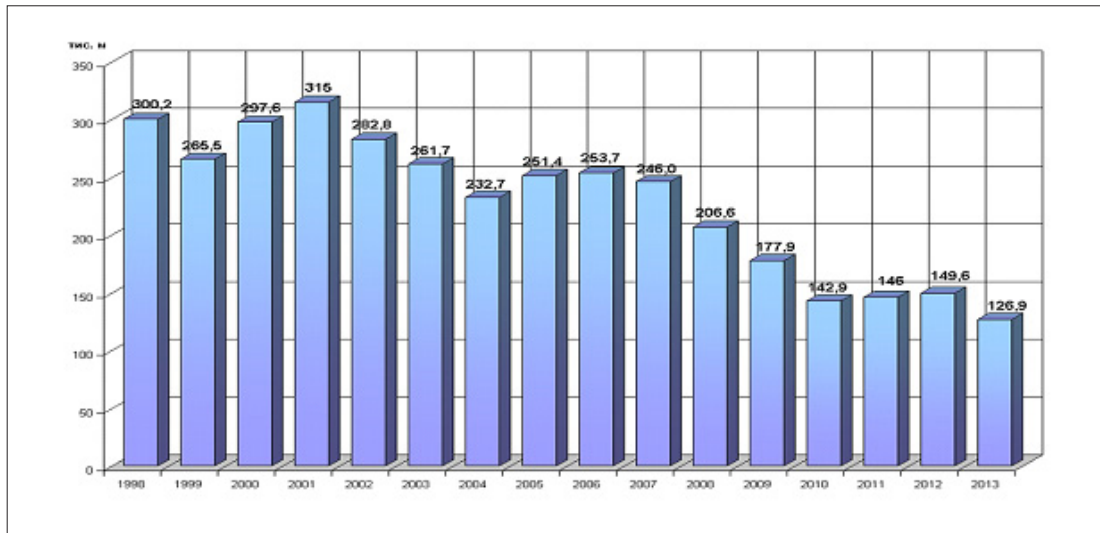

Рис.2. Компанія «Нафтогаз України»: обсяги експлуатаційного буріння

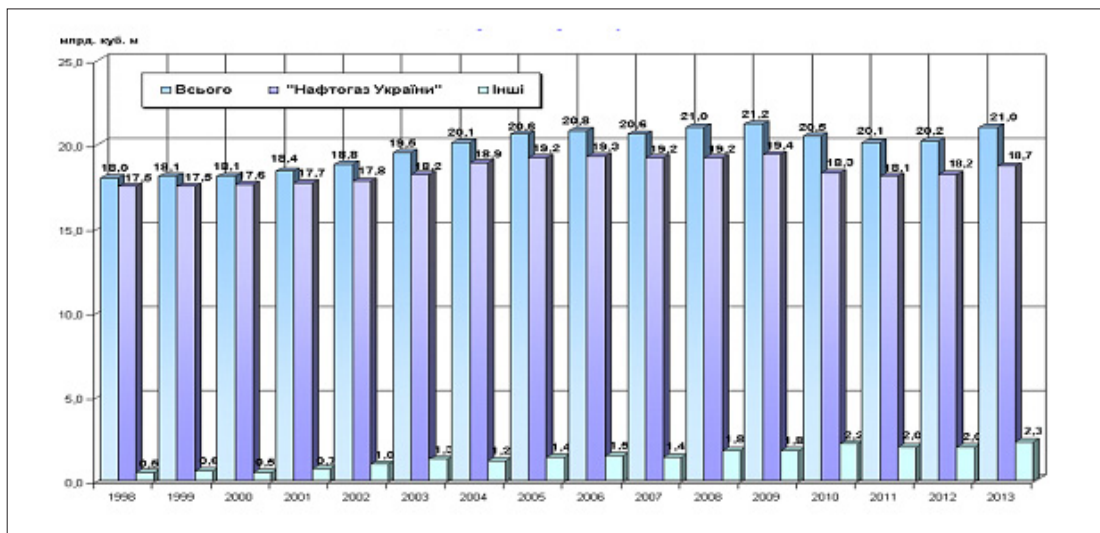

Рис.3. Видобуток газу в Україні

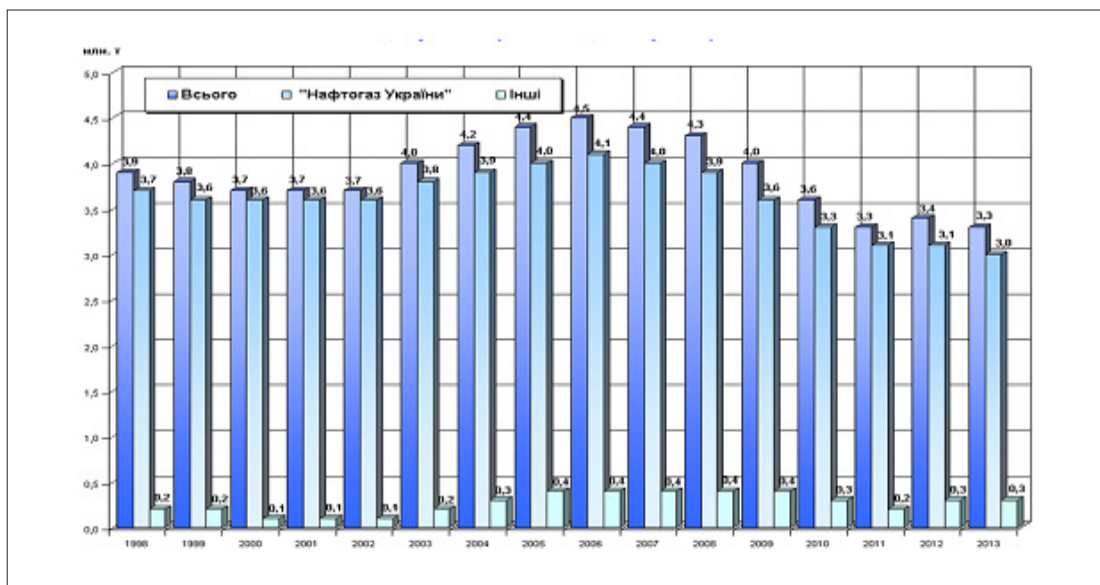

Рис.4. Видобуток нафти і конденсату в Україні

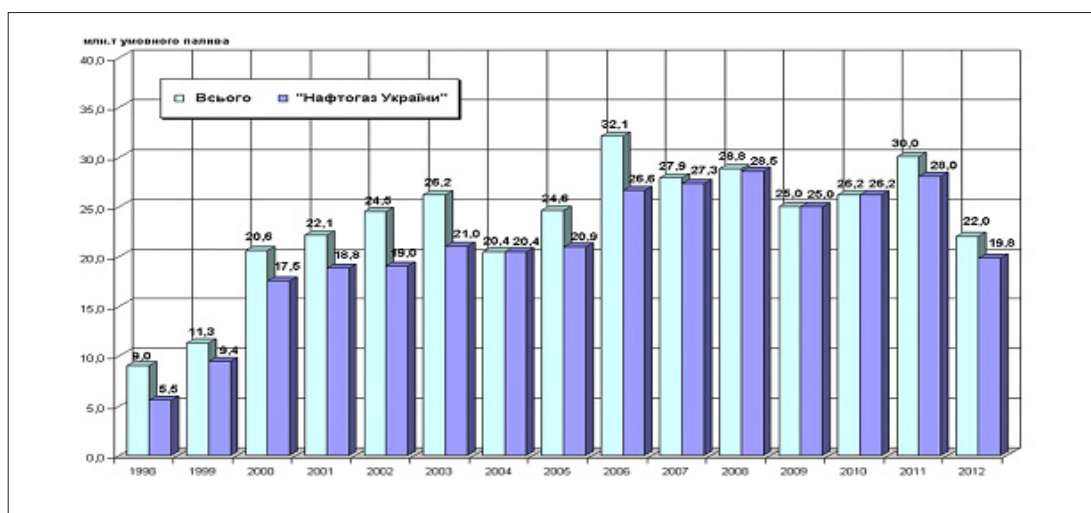

Рис.5. Динаміка приросту запасів вуглеводнів по Україні

Загалом видобувні підприємства Компанії розробляють 235 газових, нафтових, газоконденсатних та нафтогазоконденсатних родовищ. Зокрема, ДК «Укргазвидобування» – 135 родовищ, ПАТ «Укрнафта» – 90 родовищ, ПАТ Державне акціонерне товариство «Чорноморнафтогаз» – 10 родовищ. Більшість із них перебувають на завершальній стадії розробки і характеризуються ускладненими геологічними та технологічними умовами експлуатації [8].

«Нафтогаз України» реалізує низку міжнародних проектів з видобутку нафти і газу за кордоном та диверсифікації джерел постачання та шляхів транспортування енергоресурсів до України. Зокрема, це проекти з видобутку вуглеводнів у Єгипті та ОАЕ, проект створення Євро-Азійського нафтотранспортного коридору (САНТК), проект постачання в Україну скрапленого природного газу.

«Нафтогаз України» співпрацює з Європейським Союзом у напрямі поступової економічної інтеграції, надійності та безпеки постачання енергоносіїв, зміцнення стратегічного партнерства. Співпраця здійснюється в рамках меморандуму між Україною та Європейським Союзом про взаєморозуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі.

Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України» отримує технічну допомогу в рамках програми TACIS/INOGATE, яка фінансується Європейським Союзом. Основною метою програми є підвищення безпеки транзиту та постачання енергоресурсів споживачам шляхом сприяння регіональній інтеграції нафто- і газопровідних систем.

У рамках цієї програми за технічної підтримки ЄС продовжується будівництво Метрологічного центру в м. Боярка Київської області (філія компанії «Нафтогаз України»). Завершено підготовку проекту «Легалізація, сертифікація та комерціалізація Східноєвропейського регіонального центру метрології газу у м. Боярка».

Здійснюється підготовка проекту «Техніко-економічне обґрунтування розширення послуг Центру метрології газу у м. Боярка на сферу метрології нафти, нафтопродуктів та зрідженого газу, супутникового моніторингу, оптимізації та контролю за транзитними потоками вуглеводнів і забезпечення навчальної інфраструктури» [8].

Введення в експлуатацію Метрологічного центру забезпечить якісний перехід нафтогазового комплексу України на сучасний рівень у питаннях обліку вуглеводнів, дозволить впроваджувати сучасні високоточні засоби обліку для потреб підприємств Компанії, українських та закордонних замовників.

Предметом особливої уваги Компанії є започаткування та розвиток співробітництва з провідними нафтогазовими компаніями країн Європи, Азії та Близького Сходу, а також реалізація міжнародних проектів з видобутку та поставок вуглеводнів. З цією метою створено філію в Арабській Республіці Єгипет, спільне підприємство «Naftogaz Middle East L.L.C.» в Об'єднаних Арабських Еміратах та представництво Компанії в Російській Федерації [8].

Однією з найпотужніших у світі за обсягом транзиту природного газу через свою мережу є газотранспортна система України.

Для надійного газопостачання споживачам, збереження конкурентоспроможності і привабливості газотранспортної системи для експортерів газу розроблена і впроваджується програма реконструкції компресорних станцій, лінійної частини системи, газорозподільних і газовимірювальних станцій. Основа цієї програми – розробка і впровадження сучасних українських газотурбінних двигунів з підвищеним коефіцієнтом корисної дії, нових систем управління.

Пріоритетними завданнями модернізації та реконструкції провідних об'єктів ГТС України є:

- підтримка проектних параметрів основних транзитних газопроводів;
- підвищення надійності транспортування природного газу країнам-імпортерам;
- впровадження сучасних технологій для підвищення ефективності роботи ГТС;
- зменшення впливу на навколишнє середовище.

Основними транзитними напрямками газотранспортної системи України є і залишатимуться магістральні газопроводи «Союз», Уренгой– Помари – Ужгород, «Прогрес» та система газопроводів Єлець-Кременчук – Ананьїв – Ізмаїл [9].

Стратегічне значення української газотранспортної системи зумовлене вигідним географічним розташуванням нашої держави між основними газови-

добувними регіонами і основними споживачами газу в Європі, сполучення газопроводів з магістральними газопроводами всіх сусідніх країн, наявністю найбільшого в Європі (після Росії) комплексу підземних газосховищ, а також високим рівнем обслуговування та експлуатації газотранспортної системи. Мережа підземного зберігання газу включає чотири комплекси

– Західноукраїнський, Київський, Донецький і Південноукраїнський. З'єднані в єдину систему мережею газопроводів підземні газосховища забезпечують високу надійність функціонування всієї газотранспортної системи, гарантують безперервність як постачання газу внутрішнім споживачам, так і транзиту російського газу до Європи (рис.6).

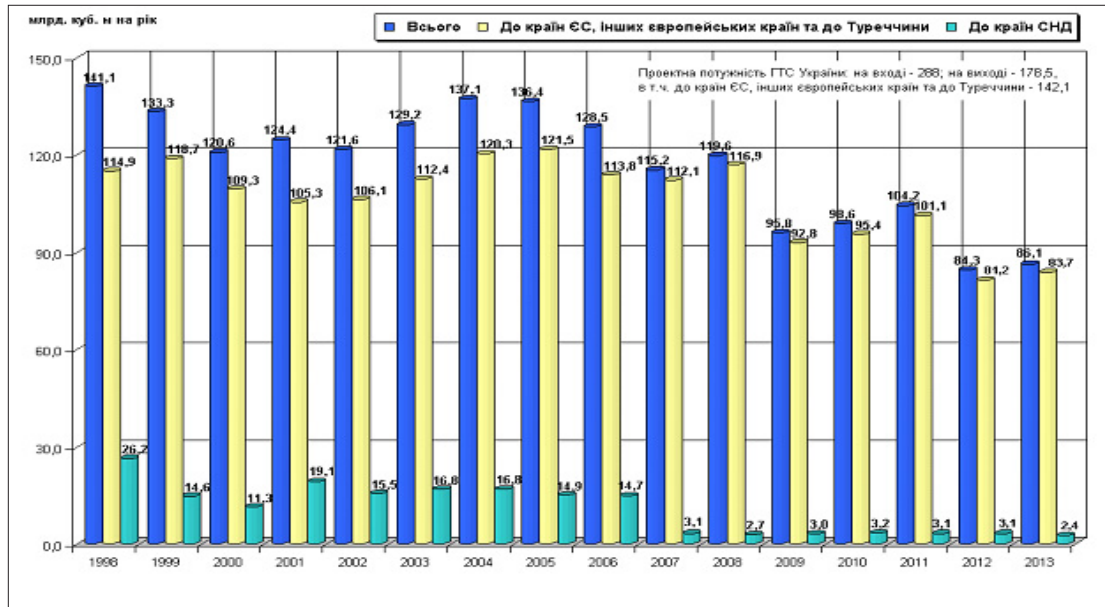

Рис.6. Обсяг транзиту природного газу територією України

Джерело: <http://www.utg.ua/>

Використання газотранспортної системи України з її величезним технічним потенціалом, розвинутою інфраструктурою, кваліфікованим персоналом не вимагає значних капіталовкладень і є економічно дуже вигідним для всієї газової системи Європи. Багаторічний досвід ефективної роботи підтверджує високу надійність газотранспортної системи України.

Крім газопровідної Україна володіє розвинутою нафтопровідною системою. Магістральні нафтопроводи України забезпечують поставки нафти з Росії та Казахстану на нафтопереробні заводи України і прокачування її на експорт до країн Центральної і Західної Європи (рис.7).

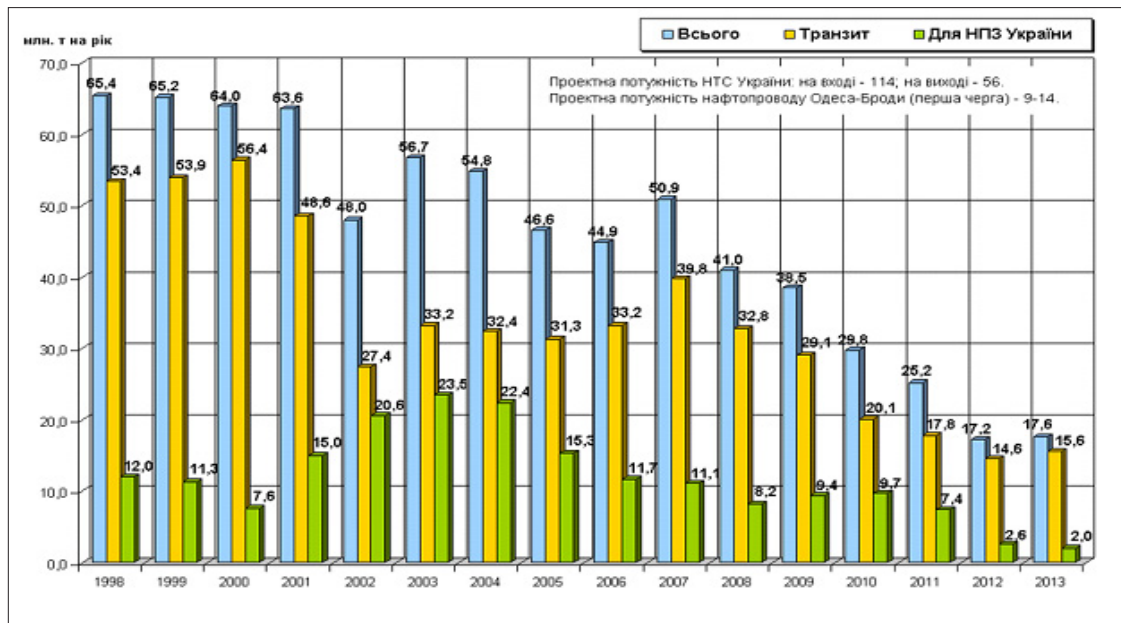

Рис.7. Обсяги трубопровідного транспортування нафти в Україні

Джерело: <http://www.utg.ua/>

Транспортування нафти в Україні здійснює ВАТ «Укртрансгаз», яке входить до складу НАК «Нафтогаз України». У системі ВАТ «Укртрансгаз» функціонують два підприємства: філія у Південно-Східному регіоні України - «Придніпровські магістральні нафтопроводи» та філія у Північно-Західному регіоні України – «Магістральні нафтопроводи Дружба».

Як вже відомо, сьогодні Каспійський регіон має значні можливості зі збільшення видобутку нафти. На цей час існує близько десяти варіантів доставки каспійської нафти на світовий ринок. Одним з найбільш перспективних проєктів транспортування каспійської нафти до європейського континенту є проєкт створення Євро-Азійського нафтотранспортного коридору територією України. Перша черга проєкту знаходиться на стадії реалізації. Завершено будівництво нафтопроводу на українській території Одеса-Броди та нафтоперевалочного комплексу у порту «Південний» під Одесою [5].

З метою сприяння реалізації в Україні енергозберігаючої моделі розвитку економіки розроблено Енергетичну стратегію України до 2030 року [1]. Основними завданнями й напрямками реалізації Енергетичної стратегії України є такі:

- формування дійової системи управління та регулювання в паливно-енергетичному секторі;
- розвиток конкурентних відносин на ринках енергоресурсів і ринків пов'язаних послуг;
- створення передумов для істотного зменшення енергоємності економіки за рахунок впровадження нових технологій, прогресивних стандартів та ін.;
- збільшення видобутку та виробництва власних енергоресурсів;
- диверсифікація зовнішніх джерел поставок енергетичних продуктів;
- досягнення збалансованості економічно обґрунтованої цінової політики відносно енергетичних продуктів;
- створення умов для залучення до ПЕК приватних інвестицій, нових технологій і сучасного досвіду ефективної роботи та ін. [1].

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2030 року [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 березня 2006 р. №145. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
2. Бурлака В.Г. Трансформація ринків нафти і газу: монографія / Г.Г. Бурлака, Р.В. Шерстюк // під ред. Г.Г.Бурлаки. – К.: НАУ, 2005. – 320 с.
3. Паливно-енергетичний комплекс України в контексті глобальних енергетичних перетворень. – К.: Українські енциклопедичні знання, 2004. – 468 с.
4. Переосмислюючи стратегію розвитку : Національна доповідь з питань реалізації державної політики у сфері енергоефективності за 2010-2011 роки / М. Пашкевич, В. Григоровський, В. Гавриленко та ін. – К.: Держенергоефективності – НАУ – LAT & K, 2012. – 280 с.
5. Сіднева Ж.К. Оцінка стану та перспективи розвитку нафтогазовидобувної промисловості / Ж.К. Сіднева // Формування ринкових відносин в Україні. Економічні проблеми розвитку галузей та виді економічної діяльності. – №10 (65). – 2006. – С.90-96.
6. Статистика // Міністерство енергетики та вугільної промисловості України // <http://mpe.kmu.gov.ua>
7. <http://www.iec-expo.com.ua/uk/pidsumki-2013-forum.html>
8. <http://www.naftogaz.com/www/3/nakweb.nsf/> – офіційний сайт національної акціонерної компанії «Нафтогаз України».
9. <http://www.utg.ua/> – Газотранспортна система України: надійність та безпека.

Одержано 8.07.2014 р.

Реалізація заходів Енергостратегії дозволить забезпечити зростаючий попит за рахунок інвестування в модернізацію і розширення електромережевого господарства країни, збільшити економічно ефективний видобуток газу, енергетичного вугілля, істотно скоротити державні витрати за припинення субсидування галузей з підвищенням ефективності роботи підприємств ПЕК та ін.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Оскільки розвиток енергетики має вирішальний вплив на стан економіки в державі та рівень життя населення, то необхідно забезпечити умови для ефективного функціонування та розвитку ПЕК України. З цією метою пріоритетними напрямками діяльності нафтогазової галузі промисловості повинні бути визначені такі:

- 1) збільшити власний видобуток нафти і газу та знизити собівартість робіт за рахунок збільшення обсягу проходки свердловини в області буріння;
- 2) економічно обґрунтовано здійснити диверсифікацію джерел постачання природного газу та нафти;
- 3) впровадити ефективну політику енергозбереження;
- 4) використовувати можливості впровадження нетрадиційних і відновлювальних джерел енергії;
- 5) з метою забезпечення ефективної діяльності здійснити інтеграцію нафто- і газотранспортних систем України в загальноєвропейську мережу;
- 6) переорієнтувати Україну з транзитного посередника на експортера нафтогазових ресурсів у європейські країни.

Замість забезпечення екстенсивного розвитку, яким економіка України рухалась протягом десятиліть, енергетика повинна перейти на ефективне забезпечення сталого розвитку економіки. Українська газотранспортна система, що пов'язує між собою регіони з найбільшими в світі запасами природного газу з країнами Європи, які мають значні обсяги газоспоживання, дає змогу нашій державі бути одним із ключових гравців у газовому бізнесі.